

I.

V začetku XVI. stoletja (1517) je začel nesrečni vitemberški avguštinec Martin Luter trositi po Nemškem svojo krivo vero. V prepirih s cerkvijo je zabredel trmasti verovestnik v nekatere že davno obsojene verske zmote. Pristašev za svoje nazore je našel kmalu prav obilo; odpravil je post, izpoved, zadostovanje, brezženstvo duhovnikov, redovniške obljube, učil je, da sme svobodno lastiti si vsakdo cerkveno last, kdor je sploh doslej podpiral cerkev kakorkoli. To je privabilo v njegov tabor obilo somišljenikov.

Po Lutru, začetniku, se zove nova vera luteranska.

Pri svojih novotarijah se je Luter skliceval na sv. evangelij, katerega je seveda tolmačil po svoje in proglasil sv. pismo za edini vir vere. Po temeljnem kamenu luteranstva, sv. evangeliju, se imenuje tudi evangeljska vera in nje privrženci reformatorji, ker so hoteli v cerkvi baje vse na bolje preurediti. Ker so reformatorji v državnem zboru v Špiri (Speier) l. 1529., čuvši cesarjev razglas, ki je strogo prepovedoval vsako novotarijo v cerkvenih in verskih zadevah, temu razglasu odločno oporekali ali s tujo besedo „protestirali“, se jih je oprijelo ime „protestantje“.

Komaj se je začela Lutrova vera širiti in utrjevati po domači, nemški državi, se je zatrosila obenem preko njenih mej na vse strani, tudi med našimi pradedi na slovenski zemlji. Komaj deset let po Lutrovem javnem nastopu, zasledimo protestante tudi že na Kranjskem. Ko je poslala l. 1525. naša dežela svoje zastopnike ali odposlance na državni zbor v Augsburg, jim je izročil ljubljanski škof Krištof Rauber (1493—1536) pisano pritožbo zoper protiversko počenjanje nekaterih pridigarjev po Kranjskem. V tej pritožbi zopet in zopet povdarja, da v verskih stvareh v naši deželi ni vse v redu. Veliko nereda in zmešnjav povzročajo nekateri pridigarji, ki javno na propovednicah bičajo stare, tradicionalne navade v sv. cerkvi; bičajo jih kot nedopustne in grešne razvade, pa s tem početjem cerkvi več škodujejo nego koristijo, vernike od cerkve prej odbivajo nego jih ž njo družijo. Sedanja ustava cerkve jim ne ugaja, preustrojiti jo hočejo z različnimi novotarijami.¹⁾

Seme nove vere je prinesel v našo deželo brez dvoma Matija Klombuer (Khlobuer). Kot ljubljanski meščan je imel po mestu pri vseh stanovih veliko veljavo. Moral je biti precej učen, ker je dosegel čast tajnika deželnih stanov (Landschaftsschreiber). Ker je moral kot tak biti dobro verziran v pravu,

smelo sklepamo, da se je učil pravoznanstva v Nemčiji, se tam navzel novih, reformatoričnih nauk in jih usiljeval in širil med svojimi prijatelji in znanci. V njegovi hiši so se shajali možje duhovskega in posvetnega stanu, pogovarjalo se je o raznih verskih in cerkvenih zadevah in v teh razgovorih se je pojavila želja in zahteva po cerkveni in verski reformi, seveda v duhu luteranstva. Klombuerjevo hišo v Ljubljani imenujemo lahko rojstno hišo, v kateri je zagledalo beli dan ali bolje, iz katere se je jelo razširati protestantstvo po naši deželi. Med onimi, ki so kranjskemu protestanstvu stali ob zibelci, nahajamo poleg svetnih visokih glav tudi stolnega prošta dr. Lenarta Mertlitz, generalnega vikarja Jurija Dragolitz in kanonika Pavla Wiener.) Okrog teh

RIBIŠKA LADJA PRI SPLITU

mož se je nabralo kmalu celo krdelo meščanov in deželanov. Javno si ta družba s svojimi nauki ni upala koj na dan, predobro so poznali strogost kralja Ferdinanda. Kar nastopi pred ljudstvom ljubljanski kanonik Primož Trubar (1530) in govori v prilog novi veri. Seznanil se je bil ž njo v Solnogradu in na Dunaju. Tam je l. 1522. javno oznanoval novo-verske resnice Pavel Speratus, tu pa l. 1524., dal življenje za novo vero.²⁾ Njegove nauke je ponesel Trubar v javnost na Kranjskem in njegov glas se je razlegel kmalu po vsej slovenski zemlji.

Nastane vprašanje, kaj je ugladilo protestantstvu pot v naše pokrajine?

Po nenavadnih in nepričakovanih dogodkih so prišli naši kraji ravno v najožjo zvezo z Würtember-

¹⁾ Elze, Die Superintendenten der evang. Kirche in Krain, 1; Ljublj. Zvon, 1890, 481, in Radics, Herbart VIII. Frh. z. Auersperg, 151.

²⁾ Elze, l. cit., 2 in 3.

¹⁾ Dimitz, G. Kr., 194.